

Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov

Anotácia: Príspevok približuje výsledky teoretickej časti medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov – krízových manažérov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokiej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokiej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach“¹. Analyzuje východiská vzniku krízových scenárov vo verejnej správe, vymedzuje podstatu a poslanie krízových scenárov vo verejnej správe, charakterizuje základné pojmy, sumarizuje význam krízových scenárov pre súčasnosť. Autori prezentujú základnú štruktúru krízových scenárov pre potreby verejnej správy a edukácie na zainteresovaných vysokých školách, ako aj etapy tvorby krízových scenárov.

Kľúčové slová: Verejná správa, krízová situácia, zdroje hrozieb, krízové scenáre, význam krízových scenárov, rámcový krízový scenár, typový krízový scenár, komplexný krízový scenár, špecifický krízový scenár, katalóg krízových scenárov, štruktúra krízového scenára, etapy tvorby krízových scenárov.

Úvod

Vedeckovýskumná úloha „*Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov – krízových manažérov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokiej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokiej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach*“ nadväzuje na integrovanú vedeckovýskumnú úlohu: „*Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy*“², a je obsahovo prepojená s celým radom vedeckovýskumných projektov v študijnom odbore bezpečnostné služby, ako napríklad aj s jazykovou prípravou študentov na odbornú cudzojazyčnú komunikáciu v oblasti bezpečnostného a krízového manažmentu.³

Plnenie uvedenej vedeckovýskumnej úlohy je v etape prezentácie časti výsledkov teoretického skúmania a v záverečnej etape práce jednotlivých vedeckých tímov zainteresovaných na konečnej sumarizácii teoretických a empirických poznatkov.

Medzinárodný projekt vedeckovýskumnej úlohy v teoretickej oblasti ako základu metodológie tvorby krízových scenárov vymedzil aj tieto úlohy:

- Vymedzenie a spresnenie východísk vzniku, podstaty, poslania ... typových krízových scenárov vo verejnej správe pre oblasti vojenských a nevojenských krízových scenárov.

¹ Akadémia PZ v Bratislave, knižničné evidenčné číslo – Výsk, 190.

² BUZALKA J. Projekt vedeckovýskumnej úlohy – Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy. Bratislava. Akadémia PZ, 2005 s. Výsk. 110.

³ Napríklad: V rámci integrovanej vedeckovýskumnej úlohy „Štandardizácia jazykového vzdelávania pre príslušníkov policajných služieb v Európskej únii“ a výsledkov prvej etapy realizácie uvedenej vedeckovýskumnej úlohy autorky Iveta Nováková a Martina Binderová vydali vedeckú monografiu – *Štandardizácia jazykového vzdelávania pre príslušníkov služby hraničnej polície v Európskej únii*, Bratislava 2013, ISBN 978-80-8054-571-0.

Katedra jazykov Akadémie PZ v Bratislave ďalej vydala: Iveta Nováková: Slovník bezpečnostno-právnej terminológie pre študentov Akadémie PZ – Anglicko-slovenský a Slovensko-anglický, Bratislava 2011. ISBN 978-80-8054-510-9; Ján Buzalka, Martina Binderová, Iveta Nováková, Mária Masárová, Jelena Ondrejčovičová: *Slovník terminológie krízového manažmentu pre študentov Akadémie PZ – Slovensko-anglický a Slovensko-nemecký*. Bratislava 2013, ISBN 978-80-8054-556-7.

- Spresnenie a vymedzenie základného pojmového aparátu v oblasti krízových scenárov vo verejnej správe, ako je napríklad: krízový scenár; krízový scenár vojenského charakteru; krízový scenár nevojenského charakteru; typové krízové scenáre; katalóg krízových scenárov; špecifický krízový scenár; námetová typológia; námety krízových scenárov; rámcový krízový scenár; komplexný krízový scenár.
- Spresnenie štruktúry krízových scenárov pre potreby verejnej správy.
- Spresnenie a overenie etáp tvorby krízových scenárov.⁴

V nasledujúcej časti štúdie autori prezentujú základné výsledky teoretickej práce na uvedenej skupine úloh projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy. Autori v štúdiu využili najmä logicko-historickú metódu, metódu analýzy, metódu syntézy, metódu indukcie a dedukcie, komparácie a obsahovej analýzy, ktoré boli aj súčasťou metodológie riešenej vedeckovýskumnej úlohy.

1. Základná charakteristika procesu vzniku krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe

Človek a ľudská spoločnosť sa v priebehu svojho života vždy stretávali s konkrétnymi stavmi bezpečnostného prostredia, ktoré ho existenčne, ako aj bezpečnostne ovplyvňovali, ale aj ktoré sám tvoril. Historický vývojový stupeň ľudskej spoločnosti predurčoval, do akej miery sa konkrétna spoločnosť vedome pripravovala na reálne, ako aj potenciálne formy ohrozenia a bola spôsobilá im predchádzať, čeliť alebo zmierňovať ich negatívne pôsobenie. Prírodné ohrozenia – povodne, zemetrasenia, požiare, suchá, epidémie a pod., ako aj antropogénne ohrozenia – ozbrojené násilie a vojnové konflikty, technické havárie a ich ničivé a negatívne pôsobenie boli sprievodnými znakmi krízových situácií, s ktorými sa spoločnosť a človek stretával a prostredníctvom ktorých sa učil odolávať hrozbám, aktivizovanému riziku, prekonávať krízové situácie a čeliť im a realizoval opatrenia na zaistenie historicky podmienenej bezpečnosti.

V historickom vývoji vznikla, štruktúrne a obsahovo rástla **oblasť verejnej správy**, ktorá sa stala významným nástrojom riadiacej činnosti, ktorým subjekty riadenia sociálneho systému realizujú chod spoločnosti vo všetkých oblastiach jej existencie a ktorá predstavuje správu verejných záležitostí a správu vo verejnom záujme.⁵

„Na pleciah verejnej správy ako štátom zriadenej a aprobovanej inštitúcie je daná podstatná časť zabezpečovania kľúčových úloh a funkcií štátu. Verejnú správu tak bez pochyby možno označiť za fenomén determinujúci úroveň ekonomického a kultúrneho rozvoja krajiny, kvality života a spokojnosti jednotlivca i spoločnosti.“⁶ Vo verejnej správe postupne rastie tendencia aktívneho a tvorivého pôsobenia na život spoločnosti vo všetkých jej oblastiach vrátane zabezpečenia obrany (medzinárodnej – vonkajšej bezpečnosti), ochrany, vnútornej bezpečnosti a záchrany – bezpečnosti celého sociálneho spoločenstva, napríklad štátu alebo každého jednotlivca. Na základe historických skúseností, konkrétnej bezpečnostnej situácie a vedeckého poznania sa základné prvky verejnej moci (zákonodarný

⁴ Projekt medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov – krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej školy manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“ Akadémia PZ v Bratislave, 2013, 77 s.

⁵ Pozri: HAŠANOVÁ, J.; DUDOR, L. *Základy správneho práva*. s. 11.

⁶ DUDOR, L. Možnosti inkorporácie vybraných právnych inštitútov z verejnej správy Českej republiky do právneho poriadku Slovenskej republiky. In *Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách Európskej únie: Zborník*. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. s. 52.

system, výkonný systém, súdny systém a ich výkonné prvky), koncepčne a diferencovane podieľali na tvorbe a garancii bezpečnosti medzinárodného spoločenstva štátov, štátu, a občanov – bezpečnostného prostredia.

Zdokonaľovanie systému verejnej správy ako usporiadanej sústavy rozhodovacích procesov, politických, právnych, organizačných, rozpočtových a iných vzťahov a činností, ktorými verejnoprávne orgány na základe zákonom pridelených kompetencií transformujú, aplikujú a implementujú zákonné normy štátu a medzinárodné dohovory do konkrétnych práv a povinností jednotlivých subjektov verejnej správy, pomáhalo k rastu kvality a rozsahu plnenia jej funkcií. Systémové a diferencované plnenie funkcií verejnej správy, ako sú napríklad funkcia – riadiaca, informačná, iniciatívna, koordinačná, kontrolná, donucovacia a sankčná, kreačná a zriaďovateľská, výkonná, plánovacia, reprezentatívna,⁷ podľa dejinného vývojového stupňa a historickej situácie nezabránilo vzniku nových krízových javov a situácií. V historickom procese rastu významu a efektívnosti pôsobenia verejnej správy na oblasti vecí verejného záujmu dochádzalo k mnohým procesom, ktoré ovplyvňovali stav bezpečnosti spoločnosti, ako aj pôsobenie zdrojov ohrozenia. Medzi tieto procesy môžeme zaradiť napríklad to, že:

- Verejná správa sa stala významným nástrojom riešenia krízových javov v spoločnosti, nástrojom na riešenie krízových javov (napríklad: zabezpečuje právo občanov na ochranu ich životov, zdravia a majetku – bezpečnosť) a tvorcom krízového manažmentu vo verejnej správe.
- Verejná správa sa sama napriek svojmu poslaniu stala „tvorcom“, ako aj „generátorom“ krízových javov, a to najmä – civilizačných (antropogénnych), ale aj kombinovaných.
- Množstvo a vzájomná previazanosť skupín krízových javov na jednej strane predurčuje dominantné postavenie úrovní a subjektov správy vecí verejných pri ich riešení, ale na druhej strane rôznorodosť a diferencovaný vplyv na skupiny chránených záujmov vyžaduje delegovanie funkcie a zodpovednosti, rozsahu a intenzity obrany, ochrany a záchrany hodnôt.
- Jedinečnosť, ako aj opakovanosť mnohých základných znakov krízových situácií, ekonomická a technická náročnosť zabezpečenia bezpečnosti, potreba prípravy adekvátnych prostriedkov prevencie alebo odozvy viedli k využívaniu mnohých nástrojov, medzi ktorými majú významné miesto krízové scenáre. Krízové scenáre prezentujú skúsenostný alebo teoretický model priebehu a odozvy sociálneho systému na dané ohrozenie alebo krízu z hľadiska historického alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti.

Krízové situácie boli a sú súčasťou života ľudstva, a vyjadrujú systém negatívneho pôsobenia – nečakanej negatívnej interakcie človeka a spoločnosti k svojmu okoliu, ako aj interakcie vonkajších síl a systémov, najmä spoločenských a prírodných, na konkrétnu spoločnosť a ľudí. Sú charakteristické tým, že sú nepredvídateľné alebo málo predvídateľné, narušujú spoločenskú a prírodnú stabilitu, ako aj rovnováhu jednotlivých systémov a podsystémov, ohrozujú existenciu spoločnosti a človeka, ničia a narušujú vzťahy v spoločnosti, mravné a kultúrne hodnoty a normy. Krízové situácie ničia a rozvracajú politickú a ekonomickú infraštruktúru, komunikačný a dopravný systém štátu; ohrozujú životy, zdravie a majetok občanov, ich rodiny a blízkych, ničia im ich hodnoty a spôsobujú stratu zmyslu života jedinca a celých skupín; ničivo a negatívne pôsobia na prírodné

⁷ Pozri: DUDOR, L.; RAUČINOVÁ, P. Vláda SR a jej funkcie pri usmerňovaní výkonu verejnej správy. In *Slovensko v Európskej únii. Zborník z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 30. septembra 2009 v Bratislave*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 144 - 153.

a spoločenské podmienky života človeka a harmonicko-humanitného rozvoja ľudskej spoločnosti. **Krízové situácie svojim negatívnym pôsobením ničia, narušujú stabilitu, zhoršujú podmienky života a rozvoja, najmä:**

- sociálnych systémov (koalícií a spoločenstiev štátov, štátov, národov...);
- človeka (človeka ako bio-sociálnej bytosti, ženy, muža, rodiny...);
- sociálnej infraštruktúry (ekonomickej, finančnej, hospodárskej, informačnej, kultúrnej...);
- životných podmienok človeka a sociálnych systémov (klimatické podmienky; kvalitu vzduchu, vody, potravín; ničia, zužujú a zhoršujú životný priestor...).

Pozornosť spoločnosti sa sústredila na základné zdroje nebezpečenstva, hrozieb, rizík a z nich vyplývajúcich krízových situácií, s ktorými sa vo svojom dejinnom vývoji najčastejšie stretávala a ktorých ničivé faktory a rozsah boli najväčšie. **Za zdroje hrozieb** boli spočiatku v závislosti od rozvoja vedy a ľudského poznania považované najmä nadprirodzené sily, ktoré boli postupne nahradzované prístupom, ktorý akceptuje poznanie prírodných a spoločenských síl a zákonitostí ich vývoja. Na základe postupného vedeckého prieniku do ich podstaty sa v systéme názorov vytvorili tri veľké skupiny názorov na zdroje hrozieb, a to súrodá skupina prírodných zdrojov hrozieb, súrodá skupina civilizačných zdrojov hrozieb a nesúrodá skupina ich kombinácií. Stretávame sa aj so zjednodušeným prístupom, ktorý prezentuje nebezpečenstvá, hrozby, riziká a z nich vyplývajúce krízové situácie v dvoch veľkých nesúrodých skupinách, a to nevojenských a vojenských hrozbách.

Týmto skupinám hrozieb zodpovedajú aj krízové situácie:

- **Krízová situácia nevojenského charakteru** – krízová situácia, ktorá bola spôsobená vplyvom prírodných katastrof, technických a technologických havárií, ako aj pôsobením sociálnych síl. Tento typ krízových situácií je napríklad v zákonných normách nášho štátu vyjadrený pojmami – mimoriadna situácia⁸, núdzový stav, výnimočný stav⁹.
- **Krízová situácia vojenského charakteru** – krízová situácia, ktorá vznikla v dôsledku hrozby použitia alebo použitím vojenskej sily, ktoré sú napríklad v našom právnom systéme vyjadrené pojmami vojnový stav, vojna¹⁰.

Krízové situácie majú rozdielnu dĺžku trvania, intenzitu negatívnych a deštruktívnych javov, pôsobia na rôzne veľké územia a na rôzne počty ľudí. Sú nositeľmi procesov s prevažne vysokou mierou neistoty pre spoločnosť a človeka. Negatívne pôsobia na rôzne oblasti života spoločnosti, majú spôsobilosť v sebe kumulovať množstvo náhodných javov a spúšťať ďalšie deštruktívne procesy a pod. Jadro krízovej situácie tvoria nečakané negatívne javy a ich pôsobenie na človeka, sociálny systém, spoločenskú infraštruktúru a životné prostredie.

Charakteristikám krízovej situácie (kvantitatívnym a kvalitatívnym) zodpovedá aj miera ohrozenia¹¹ bezpečnostných záujmov občana a spoločnosti. Pre jednotlivca môže byť krízová situácia z hľadiska jeho bezpečnostného záujmu zanedbateľná, nedôležitá alebo dôležitá. Pre spoločnosť môže byť krízová situácia z hľadiska jej bezpečnostných záujmov závažná, veľmi závažná alebo ohrozujúca existenciu či podstatu spoločnosti.¹² Vo všeobecnosti sa stretávame s nasledujúcou štruktúrou základných chránených záujmov: životy, zdravie a bezpečie ľudí;

⁸ Pozri: Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane v doplnenom znení.

⁹ Pozri: Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu..

¹⁰ Pozri: Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

¹¹ Hrozba sa prejavuje ohrozením chránených záujmov človeka alebo spoločnosti.

¹² Pozri: PROCHÁZKOVÁ D. *Řízení společnosti - základní údaje*. s. 16-17.

majetok a verejné blaho; životné prostredie; infraštruktúry a technológie.¹³ V krízovom manažmente vo verejnej správe je dôraz položený na základné skupiny, a to v závislosti od charakteru chránených bezpečnostných záujmov a hodnôt konkrétnej spoločnosti. Sú to napríklad nasledujúce **skupiny chránených bezpečnostných záujmov a hodnôt**:

- Za základné sa považuje zabezpečenie funkčnosti verejnej správy (štátnej správy – štátnej moci, samosprávy), bezpečnostného systému a systému krízového manažmentu, ako rozhodujúceho nástroja riešenia krízovej situácie, kompetentného a pripraveného na odozvu a riešenie potenciálnej alebo reálnej konkrétnej krízovej situácie.
- V závislosti od štruktúry chránených záujmov spoločnosti bezpečnostný systém a krízový manažment v krízových situáciách sústreďuje svoju pozornosť najmä na zabezpečenie funkčnosti svojej politickej moci a štátneho mechanizmu – svojej existencie – diferencovanou alebo všestrannou ochranou životov a zdravia obyvateľstva, ochranou a záchranou spoločenského a súkromného majetku, ochranou základných podmienok života pre obyvateľov a prírodný ekosystém a pod.
- Do systému sekundárnych chránených záujmov môžeme zaradiť stabilizáciu, zníženie stavu ohrozenia vo všetkých oblastiach, zabránenie následným škodám, ochranu kritickej infraštruktúry, zmiernenie stavu núdze u poškodených (zasiahnutých) a ohrozených, ochranu kultúrneho dedičstva a pod.

Podstata vzťahu krízovej situácie a reakcie človeka a spoločnosti je aj vyjadrením miery ohrozenia základných chránených záujmov človeka a spoločnosti (životy, zdravie a bezpečnosť občanov, majetok a verejné blaho, kultúrne a duchovné hodnoty, udržateľný ekonomický rast a sociálny rozvoj, životné prostredie, sociálna infraštruktúra, technológie a výrobné kapacity ai.), ako aj poznania spôsobov predchádzania, minimalizácie alebo odvrátenia negatívneho pôsobenia krízovej situácie.

Za podstatný zlom a zásadnú zmenu kvality systému vzťahov hrozba krízovej situácie na jednej strane – človek a spoločnosť na druhej strane, sa stala skutočnosť, že z jednosmerného procesu negatívneho pôsobenia ohrozenia a kríz sa stal proces dvojstranný a človek – spoločnosť (časti bezpečnostného systému spoločnosti, ako aj časti verejnej správy) začali aktívne pôsobiť proti hrozbám a negatívnym vplyvom krízových situácií.

Adekvátnou reakciou na nebezpečenstvá, hrozby, riziká a vznikajúce krízové situácie v sociálnych systémoch bola tvorba nástrojov pripravenosti a reakcie, ktorá sa zamerala najmä na oblasti:

- analýzy, hodnotenia a poznania zdrojov príčin negatívneho pôsobenia nebezpečenstva, hrozieb, rizík a krízových situácií na občanov, spoločnosť, spoločenskú infraštruktúru, životné prostredie a podmienky života sociálneho systému;
- vypracovanie koncepcií a modelov prevencie, prípravy reakcií na krízové deje a situácie, spôsoby ich prekonania a zabezpečenia obnovy;
- vypracovanie systému technických a technologických požiadaviek, štandardov a noriem zabezpečujúcich bezporuchový chod a prevádzku týchto systémov, ktoré kumulujú značné ničivé sily a sú zdrojom hrozieb bezpečnosti, napríklad – jadrové zariadenia, chemické a biologické prevádzky;
- tvorba materiálnych a manažérskych podmienok a predpokladov predchádzať skupine prírodných hrozieb a krízových situácií, zmierňovať ich alebo im čeliť;
- tvorba prvkov bezpečnostného systému spôsobilých plniť funkciu prevencie a reakcie na krízové situácie;

¹³ Napríklad: PROCHÁZKOVÁ D. *Strategie řízení bezpečnosti a udržitelného rozvoje území.* s. 49.

- pripravenosť orgánov verejnej moci – štátnej správy a samosprávy na plnenie si svojich úloh a kontinuitu svojej práce vo všetkých typoch krízových situácií, ako aj v jednotlivých fázach krízy;
- Príprava občanov na krízové situácie, poskytovanie adekvátneho vzdelania a výcviku na svoju záchranu, svojpomoc a pomoc ostatným.

Uvedené oblasti sa postupne stali súčasťou krízového manažmentu vo verejnej správe. Konštituovaný krízový manažment vo verejnej správe realizuje v čase bezpečia – stability bezpečnostného prostredia – taký systém opatrení, aby v čase krízy – vojenskej, ako aj nevojenskej (napríklad podľa nášho súčasného legislatívneho ponímania: mimoriadnej situácii, núdzovom stave, výnimočnom stave, čase vojny, vojnového stavu) bol štát pripravený na riešenie medzinárodnopolitických kríz, na uplatnenie nevojenských, ako aj vojenských opatrení a nástrojov. Práve krízový manažment vo verejnej správe začal postupne cielene zhromažďovať poznatky, systematizovať ich a vytvárať si ich ako jeden z nástrojov vlastnej prípravy na adekvátnu reakciu a riešenia kríz aj vo forme systému krízových scenárov, lebo krízové scenáre sú špecifickým sociálnym konštruktom a majú konkrétny sociálny rozmer.¹⁴

Spoločnosť a človek iba postupne získava nástroje minimalizácie, zmiernenia, odvrátenia alebo odstránenia negatívneho pôsobenia prírodných a spoločenských síl a procesov. Práve preto sa postupne v jednotlivých oblastiach ohrozenia vytvárali rôzne miery a pásma akceptovateľného rizika s ich kvantitatívnym a kvalitatívnym vymedzením reálneho a potenciálneho rizika, ktoré je prirodzenou súčasťou ľudskej existencie v spoločenskom a prírodnom prostredí. Jednota praktických skúseností a vedeckého poznania sa stala určujúcou pre zabezpečenie materiálnych síl a prostriedkov, organizačných a legislatívnych štandardov potrebných na zachovanie spôsobilosti spoločnosti a jej jednotlivých oblastí a častí čeliť poznaným a predpokladaným hrozbám. Zodpovednosť za bezpečnosť a podiel na jej zabezpečovaní sa postupom času rozložili na občanov, štát – orgány štátnej moci (zákonodarnú oblasť, oblasť výkonu štátnej moci a správy vecí verejných, súdnu moc), samosprávu, štátny sektor a súkromný sektor, fyzické a právnické osoby, rodiny, rodičov, príbuzných a jednotlivca. Zachovanie bezpečnosti sa stalo významnou funkciou a úlohou štátu za aktívneho podielu občanov.

Postupne vznikala potreba konštituovať bezpečnostný systém tak, aby disponoval kvalitami, ktoré mu umožnia v prípade očakávaných alebo neočakávaných hrozieb zabezpečiť rôzne úrovne prežitia a fungovania spoločenského organizmu. Potvrdil sa predpoklad, že **efektívnym, ako aj ekonomicky nenáročným nástrojom „zvládnutia“ negatívneho pôsobenia krízových situácií, ochrany životov, zdravia a majetku občanov a spoločnosti, životného prostredia, obrany a ochrany bezpečnostných záujmov sú krízové scenáre.**

Významným produktom skúseností a vedeckého poznania sa stali krízové scenáre, ktoré prezentujú skúsenostný alebo teoretický model priebehu a odozvy sociálneho systému na dané ohrozenie alebo krízu z hľadiska historického alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti a jednotlivca. Historická skúsenosť a potreba čeliť existujúcim hrozbám a vznikajúcim krízovým situáciám viedla sociálne systémy na základe získaných skúseností a vedeckého poznania k ich systematizácii a využívaniu v oblasti teórie, ako aj praxe. Tak pozitívne, ako aj negatívne skúsenosti z krízových situácií sa zapracovávali do skupín preventívnych opatrení, ako aj do postupov vznikajúcich špeciálnych síl a prostriedkov. Vznikali modely krízových situácií a optimálnej reakcie na zdroje hrozieb – vznikali krízové scenáre.

¹⁴ MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. s. 45.

V priebehu dejín spoločnosti a procesu zabezpečenia historicky možnej bezpečnosti sociálneho systému a človeka sa spresňovalo ich poslanie a určenie, boli vypracované typové krízové scenáre, katalógy krízových scenárov, vymedzili sa požiadavky na štandardnú štruktúru krízových scenárov.

Krízové scenáre boli pri svojom vzniku súčasťou získanej alebo odovzdávanej pozitívnej, ako aj negatívnej skúsenosti národov v ich dejinnej púti, a to vo forme legiend a príbehov, kde ich námet, obsah a štruktúra bola podmienená formou tlmočenia (ústnou, písomnou) a poslaním (príčinou uchovania a odovzdávania) pre danú sociálnu štruktúru. Túto etapu môžeme nazvať ako etapu vzniku a formovania primárnych krízových scenárov, majúcich iba čiastkový vplyv na systémovú prípravu spoločnosti a cielené ovplyvňovanie jej bezpečnostného systému.

Možné je aj nasledujúce členenie, ktoré prezentuje akceptáciu základného kritéria, ktorým je vedecké poznanie a jeho výsledky:

- vedecké krízové scenáre, ktoré akceptujú a sú v nich zakomponované aktuálne vedecké poznatky a prístupy, pri ich tvorbe boli využité optimálne vedecké metódy;
- pragmatické a praxeologické krízové scenáre, ktoré absolutizujú a uprednostňujú praktickú skúsenosť;
- nevedecké krízové scenáre, ktoré absolutizujú mýtické a mytologické postuláty a sú výsledkom fantázie, nie vedeckej prognózy.

Pre neopakovateľnosť krízových situácií na jednej strane a potrebu získania poučenia pre budúcnosť na druhej strane sa v krízových scenároch pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja. Tento prístup zodpovedá miere poznania bezpečnostného prostredia a jeho variabilnosti vývoja v krátkodobej, strednodobej a dlhodobej budúcnosti. Krízový scenár prezentuje variant udalostí a činností v čase a na potenciálnom priestore – území s tým, že môže uplatniť variant deterministicky daný alebo variant so súborom náhodných udalostí s akceptovateľnou mierou pravdepodobnosti, ako aj variant kombinácií dvoch predošlých prístupov.

Poslanie krízových scenárov je vždy podmienené typom a jeho charakterom, aj napriek tejto východiskovej premise hovoríme o poslaní krízových scenárov:

- **v teoretickej oblasti** – transformovať získavané skúsenosti a empirické poznatky do systému vedeckého poznania; formulovať všeobecné princípy a charakteristiky ohrozenia, rizík a kríz pre spoločnosť a človeka; prispieť k formovaniu základov bezpečnostnej teórie – zákonov, vedeckých kategórií, metodológie, predmetu poznania; prognózovať rôzne varianty o možnom vývoji systémov a krízovej situácie, ako aj identifikovať skutočnosti a potenciálne deje, ktoré môžu byť dôležité v budúcnosti; poznať vzťahy a vplyv rôznych faktorov na priebeh krízových dejov; dedukovať vývoj a udalosti z množiny scenárov; skúmať a odhaľovať veľký počet premenných a ich dynamické vzťahy v krízových situáciách a integrovať ich do vedeckých poučiek a záverov; vytvoriť teoretické východiská pre proces analýzy, ako aj plánovania a praktickej prípravy na potenciálne zdroje ohrozenia atď.,
- **v praktickej oblasti** – definovať požadované spôsobilosti bezpečnostného systému; identifikovať nedostatkové spôsobilosti; modelovať a preverovať postupy riešenia krízových situácií; overovať adekvátnosť síl; zabezpečovať prípravu obyvateľstva na krízové situácie; zabezpečovať pomoc pri príprave riadiacich a výkonných zložiek bezpečnostného systému; poskytovať modely krízových situácií a typových súborov činností pre postihnutých, ako aj záchranné zložky; vytvárať nástroje prevencie, optimalizovať sily reakcie a obnovy; overovať optimalizačné metódy rozhodovania a riadenia ai.

V zjednodušenej a koncentrovanej podobe je poslaním krízových scenárov najmä odhaliť nečakané negatívne javy alebo medzníky vývoja v čase a priestore, a to s ich potenciálnou kvantitatívnou a kvalitatívnou dimenziou, v ktorých alebo pre ktoré dochádza k zmenám vývoja a narušeniu stability systému, a na tomto základe vytvoriť varianty krízových scenárov – prevencie, odozvy a obnovy.

Krízové scenáre sú na základe svojej hĺbky a miery vedeckého poznania aj súčasťou bezpečnostnej teórie, bezpečnostnej politiky štátov, taktického, ako aj strategického plánovania. Krízové scenáre sa stávajú aj súčasťou systému prípravy krízových manažérov ako významného nástroja rozširovania ich kompetencií a spôsobilostí riešiť konkrétne krízové situácie, ako aj rozšírenia ich pripravenosti na riešenie možných variantov krízových situácií v budúcnosti. Práve na tieto účely sú vypracované **typové krízové scenáre**, z jednotlivých typových krízových scenárov sa vytvorili ich skupiny, tzv. – **katalóg krízových scenárov (alebo – sady, sety, skupiny krízových scenárov)**.

2. Spresnenie a vymedzenie základného pojmového aparátu v oblasti krízových scenárov vo verejnej správe

V oblasti spresnenia a vymedzenia základného pojmového aparátu teoretickej časti vedeckovýskumnej úlohy sa autorský tím stotožnil s riešením, že bude používať tu základnú skupinu pojmov, s ktorou v súčasnosti pracuje a ktorú prezentuje vo svojej publikačnej a prednáškovej činnosti v bezpečnostnej komunite. V tomto prípade išlo napríklad o tieto pojmy:

- **Krízová situácia** je stav spoločnosti v danom časopriestore, ktorý je spôsobený vznikom a eskaláciou aktivizovaných hrozieb a rizík, javov a procesov po narušení rovnovážneho stavu spoločenských, prírodných a technologických systémov a procesov, ktoré ohrozujú životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné hodnoty štátu a jeho obyvateľov a ktoré môžu narušiť fungovanie inštitúcií verejnej moci.
- **Nevojenské hrozby** sú reálne deštruktívne potencie, pri ktorých aktivizácii môže nastať podstatné zhoršenie a oslabenie hospodárskej a bezpečnostnej funkcie štátu v dôsledku pôsobenia prírodných, ekonomických, vnútorných i medzinárodných síl. Nevojenské hrozby treba chápať a analyzovať aj z pohľadu vzájomnej determinácie, akumulácie a možnosti vzniku reťazovej reakcie jednotlivých hrozieb, ktoré môžu vyústiť do hrozieb väčšieho rozsahu. Pri ich eliminácii sa používajú predovšetkým nevojenské sily a prostriedky.
- **Vojenské hrozby** predstavujú skupiny činností štátu alebo koalície štátov, prípadne organizácií (najmä teroristických), ohrozujúce bezpečnosť koalícií štátov alebo štátu, zahrňujúce hlavne bezprostredné použitie vojenských síl a prostriedkov, ako aj sprostredkované nepriame použitie vojenských síl a prostriedkov. Vojenské ohrozenia spojené s ozbrojeným násilím sa stali v historickom vývoji ľudstva oblasťou, ktorá zaznamenala grandiózny rast, aj keď odráža smutnú oblasť našich dejín¹⁵.
- **Krízový manažment vo verejnej správe** je súbor činností príslušných orgánov štátnej správy a občianskej samosprávy a ich opatrení zameraných na reprodukciu stability vnútornej a vonkajšej rovnováhy systémov, udržania a zabezpečenia funkcie prvkov systémov na vstupe a výstupe s cieľom zabezpečenia trvalého rozvoja a progresívneho chodu vecí verejných a spoločného záujmu v priamej konfrontácii s reálnymi ohrozeniami a krízami.

¹⁵ Pozri: KELEMEN M., BLAŽEK V. *Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I.* s. 30-38.

Významným prínosom v teoretickej časti realizovanej vedeckovýskumnej úlohy bolo rozpracovanie kategoriálneho aparátu s využitím interdisciplinárneho prístupu a uplatnenia metódy obsahovej analýzy. V tejto oblasti spresnenia a vymedzenia základného pojmového aparátu sa autorský tím stotožnil s vypracovaným chápaním základných pojmov, ktoré následne začal prezentovať vo svojej publikačnej a prednáškovej činnosti v bezpečnostnej komunite. Ako príklad spresnenia a obsahového vymedzenia uvádzame nasledujúce pojmy:

- **Krízový scenár** je zovšeobecnené poznanie z vývoja a priebehu jedinečných udalostí, ktoré majú deštruktívny a negatívny vplyv na ľudský život, spoločnosť a spoločenskú infraštruktúru, ich akceptované hodnoty, podmienky a predpoklady hodnotného, prosperujúceho, perspektívneho, udržateľného rozvoja a bezpečného života. Sprostredkováva priebeh postupu a reťazenie súboru izolovaných, ako aj prepojených podstatných procesov a dejov v časových a priestorových dimenziách, ako varianty vývoja – minulej udalosti vo forme zovšeobecnenej skúsenosti alebo popisu pravdepodobnej krízovej situácie a spoločenského mechanizmu odozvy na danú krízu a ohrozenie z hľadiska historického alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti a jednotlivca.
- **Rámcový krízový scenár** je jednoduchý popis udalosti alebo javu s naznačením základných hrozieb a rizík a potreby činností častí systému krízového manažmentu.
- **Komplexný krízový scenár** je podrobný popis udalostí alebo javov s kvantitatívnou a kvalitatívnou analýzou všetkých reálnych, ako aj potenciálnych hrozieb a rizík s rozpracovaním činností častí systému krízového manažmentu v zainteresovaných úrovniach a v oblastiach, v priestore a čase vo všetkých etapách krízovej situácie.
- **Typový krízový scenár** je zovšeobecnením poznania základných fáz vývoja krízy na konkrétny druh hrozby (napríklad: požiar, povodeň, teroristický útok, vojnový konflikt) s primeranou mierou abstrahovania od konkrétneho a jedinečného. Typové krízové scenáre ďalej vymedzujú základné skupiny činností riadiacich subjektov pomoci a záchrany, ako aj síl a prostriedkov na minimalizáciu negatívneho pôsobenia aktivizovaných deštruktívnych síl a procesov. Umožňujú poznať jednotlivý typ hrozby v danom bezpečnostnom prostredí a poukázať na základné varianty vývoja krízy, ako aj prezentovať základné modely činností riadiacich a výkonných síl záchrany a odozvy na krízové procesy.
- **Špecifický krízový scenár** je navrhovaný model opatrení a činností na špecifickú krízovú situáciu na základe obmedzenej znalosti jej podstaty.¹⁶
- **Námet krízového scenára** je reálna alebo potenciálna udalosť, proces, ktorý sa stal reálnym, alebo sa môže udiť, je zdrojom ohrozenia systému alebo chráneného záujmu v bezpečnostnej oblasti a jej rozpracovanie napomáha naplnenie poslania krízového manažmentu v preventívnej, ako aj reakčnej činnosti.
- **Námet krízového scenára** je písomný alebo virtuálny popis udalosti, vymysleného „príbehu“ alebo potenciálnej udalosti, ktorej rozpracovanie je variantom možného vývoja budúcnosti so zohľadnením pravdepodobnostných procesov a stavov na základe získaných skúseností a vedeckého poznania.
- **Katalóg krízových scenárov** – súbor vypracovaných spravidla typových krízových scenárov a činností krízového manažmentu pre potreby jednotlivých častí a úrovní krízového manažmentu.¹⁷

¹⁶ Porovnaj: BLAŽEK V., KELEMEN M. NEČAS P. a kol. *Krízové scenáre*. s. 7-31.

¹⁷ Pozri: BLAŽEK V. *Metodológia tvorby typových krízových scenárov a príprava krízových pracovníkov*. s 12-25.

- **Metodológia tvorby krízových scenárov** je vedecky zdôvodnený postup poznávania zdrojov hrozieb a ich potenciálnych vývojových tendencií, reakcie sociálnych systémov a častí bezpečnostného systému, činností spoločenských štruktúr pri využití štandardizovaných, ako aj špecifických postupov a techník, ale najmä procesy ich transferu do tvorby a praktického využitia krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe.

Vymedzenie základných pojmov nadväzuje aj na problematiku ich adekvátneho prekladu do cudzieho jazyka – tento problém je súčasťou aj našej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy. V úvode štúdie prezentovaná problematika previazania riešenia otázok krízových scenárov a krízového manažmentu a jazykovej prípravy krízových manažérov chce poukázať aj na potrebu spolupráce s jazykovými odborníkmi v preklade a správnom obsahovom chápaní základnej a odbornej terminológie, používanej krízovými manažérmi aj v edukácii, kde sa vytvárajú spôsobilosti vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii, pozorne počúvať iných, spracovať písomný materiál, vysvetľovať a znázorňovať, čítať s porozumením, využívať informácie získané čítaním a predovšetkým komunikovať v cudzom jazyku... v medzinárodných tímoch pri spoločných operáciách... so svojimi zahraničnými kolegami.¹⁸

3. Spresnenie štruktúry krízových scenárov pre potreby verejnej správy

V procese plnenia predmetnej vedeckovýskumnej úlohy sa postupne kryštalizovala aj základná štruktúra krízových scenárov, najmä typových krízových scenárov, lebo typové krízové scenáre majú ustálenú štruktúru podľa poslania konkrétneho typu scenára. V procese spresňovania štruktúry krízových scenárov sa realizačný tím priklonil k akceptácii jednoduchej (stručnej) základnej štruktúry krízového scenára pre potreby verejnej správy z dôvodu ich rozmanitosti (pestrosti, rôznorodosti...) a sformuloval požiadavku akceptácie študijného zamerania pri tvorbe krízových scenárov pre potreby edukácie na zainteresovaných vysokých školách a technických možnostiach využívaných simulačných centier. Vypracovanie a spresnenie modelu štruktúry krízového scenára považuje riešiteľský tím za ďalší významný výsledok teoretickej časti vedeckovýskumnej úlohy.

Základným metodologickým východiskom tvorby štruktúry a návrhov obsahu krízových scenárov boli metódy analýza, indukcia, dedukcia, komparácia a iné, ktoré umožnili vygenerovať model štruktúry krízového scenára ako substrátu praktického a vedeckého poznania s pravdepodobnostnými a reálnymi limitmi.

Realizačný tím predmetnej vedeckovýskumnej úlohy sa stotožňuje s nasledujúcimi kontúrami modelu štruktúry krízového scenára pre potreby verejnej správy:

- **Zdroj a podstata hrozby, okolností a príčina krízovej situácie, negatívne a ničivé účinky** – následky, štandardný priestorový a časový priebeh a etapy vývoja krízovej situácie;
- **Reakcia a opatrenia častí bezpečnostného systému** – krízového manažmentu na vznik a narastanie ohrozenia častí sociálneho systému z predmetnej krízovej situácie. Opatrenia a činnosti až do doznenia krízy a hrozby, základné opatrenia na obnovu, rekonštrukciu a minimalizáciu opakovania krízy – rizika;
- **Činnosť postihnutých a ohrozených systémov a osôb vo všetkých etapách krízovej situácie;**

¹⁸ NOVÁKOVÁ I., BINDEROVÁ M. *Štandardizácia jazykového vzdelávania pre príslušníkov služby hraničnej polície v Európskej únii*. s. 9.

- **Časové, priestorové a dejovo-činnostné charakteristiky** (informačné, organizačné, materiálne, personálne, súčinnostné...).

Tieto časti štruktúry krízového scenára sú konkretizované aj celým radom obsahových častí a informácií, napríklad: legislatívnym rámcom; charakteristikou (kvantitatívna, kvalitatívna) krízovej situácie (hrozby, rizík); analýzou zraniteľnosti systému (spoločnosti, infraštruktúry, technických a technologických celkov a častí); rozhodovacími a riadiacimi subjektmi a jednotlivcami na zainteresovaných stupňoch v jednotlivých oblastiach s časovým spresnením; informačným systémom a komunikačnými prostriedkami (spojenie); disponibilnými silami, prostriedkami a zdrojmi na zvládnutie krízovej situácie; rozdelením zodpovednosti za jednotlivé oblasti a činnosti v priebehu jednotlivých fáz vývoja krízovej situácie. Krízové scenáre obsahujú súbor opatrení v čase a priestore, ktorý optimalizuje postup zvládnutia krízovej situácie riadiacich, ako aj výkonných zložiek. Krízový scenár je založený na poznaní podstaty aktivovaného rizika, jeho dôsledkov a na základných charakteristikách, najmä typovej krízovej situácie.

Dominantným v obsahu krízového scenára preto nie je technický popis katastrofy, ale najmä návod, akým spôsobom by mali kompetentní ľudia reagovať bez toho, aby museli dlho premýšľať a strácať drahocenný čas. To, že krízový scenár je predovšetkým o ľuďoch, znamená, že by mal predvídať nielen fungovanie a stabilitu technických či zabezpečovacích systémov, ale by mal predvídať aj správanie a reakcie ľudí v krízových situáciách. Správanie a reakcie ľudí v krízových situáciách je často rozhodujúce pre úspešne vykonávanie záchranných prác a dodržiavanie naplánovaných postupov. Okrem štandardizovaných postupov by mal obsahovať aj varianty atypických a neštandardných situácií.¹⁹

Na vzdelávanie na jednotlivých zainteresovaných vysokých školách – pri možnostiach používaných simulačných centier – bol odporúčaný nasledovne konkretizovaný variant štruktúry krízového scenára (príklad aplikovaný na Akadémii PZ v Bratislave):

- Charakteristika zdroja a podstaty hrozby a následnej krízovej situácie (KS) – štandardný priestorový a časový priebeh, etapy vývoja krízovej situácie, popis a možnosti vzniku na území SR, príčiny vzniku a trvania, popis skutočností indikujúcich možnosť vzniku, ako aj vznik riešenej KS, čo urýchľuje jej vznik, čo zosilňuje jej negatívne následky, čo zapríčiňuje nestabilitu a sťažuje jej riešenie, ničivosť a negatívne dôsledky zdroja hrozby – podstaty KS (vplyv na životy a zdravie obyvateľov, akým spôsobom je zničený a poškodený majetok, aké sú vplyvy na životné prostredie, základné sociálne dôsledky, sekundárne dôsledky).
- Teoretické, legislatívne a praktické východiská riešenia KS, zásady riešenia KS; riadiace orgány (právomoci a kompetencie pri riešení) a sily (výkonné zložky) a prostriedky riešenia KS.
- Reakcia a opatrenia častí bezpečnostného systému – krízového manažmentu na vznik a narastanie hrozby a ohrozenia častí sociálneho systému z predmetnej krízovej situácie. Opatrenia a činnosti krízového manažmentu a ich činnosti: v etape prevencie, v etape priebehu KS, v etape likvidácie následkov (obnovy) KS a opatrenia na minimalizáciu opakovania krízy – vzniku rizika; základné varianty riešenia (s najhorším, stredným a najmenej závažným priebehom) – odporúčané typové postupy; možnosti a limity riešenia KS – legislatívne, organizačné, materiálne, finančné, technické, personálne atď.

¹⁹ MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. s. 47.

- Činnosť postihnutých a ohrozených systémov a osôb v etape prevencie, v etape priebehu KS, v etape likvidácie následkov (obnovy) KS, charakteristika správania sa zasiahnutého obyvateľstva a ohrozeného obyvateľstva;
- Popisy monitorovania a informačných tokov v priebehu KS; požiadavky na mimoriadne posilnenie zdrojov, typové postupy na úrovni miestnej štátnej správy, samosprávy a IZS – riadenie krízového štábu a jeho činnosť, činnosť starostu, resp. primátora, činnosť evakuačnej komisie, veliteľa zásahu HaZZ atď.

Riešiteľmi tejto časti vedeckovýskumnej úlohy je odporúčané čo najviac zachytiť a prezentovať dynamickú podobu vzniku a priebehu krízovej situácie, systém reakcie a opatrení častí bezpečnostného systému zvolenej úrovne riešenia, občanov, ako aj zasiahnutých a ohrozených – ľudí, zvierat, vecí, životného prostredia, ako aj tých, čo sa podieľajú na riešení krízovej situácie; tiež sa odporúča zakomponovať do spracovávaného krízového scenára skupiny premenných a náhodných vplyvov vo vonkajšom prostredí a procesoch vývoja krízy ai. Autori tiež zdôrazňujú skutočnosť, že uvedené požiadavky sú však limitované rozsahom a poslaním krízového scenára – slúžiť na prípravu študentov – krízových manažérov.

4. Spresnenie obsahu a etáp tvorby krízových scenárov

V súčasnosti krízové scenáre umožňujú identifikovať hybné sily externého bezpečnostného prostredia a poukázať na možné alternatívne dôsledky ich negatívneho a deštruktívneho vplyvu na vývin prírodného a sociálneho prostredia. Umožňujú na teoretickej alebo praktickej úrovni porovnávanie disponibilných síl, prostriedkov a činností spoločnosti alebo človeka s vplyvmi krízovej situácie, pripravujú spoločnosť, ako aj človeka na optimálnu činnosť v krízových situáciách. Práve preto je možné proces vzniku a tvorby krízových scenárov členiť na dve základné etapy:

- etapu vzniku krízových scenárov, v ktorých prevládala mystika, fatalizmus a osudová nezvratnosť;
- etapu prieniku vedeckých prístupov do krízových scenárov a aktívneho prístupu k vznikajúcim krízam.

Metodológia tvorby krízových scenárov v sociálnom systéme vychádza z vedeckého poznania, historicky získaných a zhromaždených poznatkov o tendenciách vývoja bezpečnostného prostredia ľudskej spoločnosti a nástrojov zmiernenia následkov nečakaných negatívnych javov.

Krízové scenáre ako popisy predošlých dejov, ako aj modely budúcnosti a varianty vývoja krízových dejov majú za svoje jadro krízové situácie v ich jedinečnosti prejavov a rozmanitosti štruktúr. Pre neopakovateľnosť krízových situácií na jednej strane a potrebu získania poučenia pre budúcnosť na druhej strane sa v krízových scenároch pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja. Tento prístup zodpovedá miere poznania bezpečnostného prostredia a jeho variabilnosti vývoja v krátkodobej, strednodobej a dlhodobej budúcnosti. V procese tvorby krízových scenárov bola a je venovaná pozornosť najmä identifikácii rozhodujúcich – hlavných rizík a faktorov, ktoré aktivizujú riziko, ako aj potenciálne riziká, uvoľňujú nečakané negatívne javy, energie, hmoty a procesy. V krízových scenároch sú rozvíjané popisy možných variantov vývoja v líniových alebo vetvených postupoch s dôrazom na ich relevantnosť, ako aj vedeckosť a realnosť.

Ďalším z významných výstupov teoretickej časti vedeckovýskumnej úlohy bolo odporúčanie etáp a ich obsahu. Samotný **proces tvorby krízových scenárov riešiteľský tím rozdelil do niekoľkých etáp, ktoré možno charakterizovať takto:**

1. etapa

- **Stanovenie obsahu a cieľa krízového scenára – rámca scenára:** Vymedzenie rámca scenára zahŕňa definovanie ústrednej dejovej situácie, tzv. námet, cieľ, prečo riešime daný námet a čo chceme dosiahnuť. Vymedzenie rozhodujúcich skutočností, dejov, procesov a faktorov, určenie ich závažnosti a vzájomnej previazanosti je základným námetovým rámcom krízového scenára. Stanovenie obsahu vychádza zo skúseností, praktických potrieb a analýzy bezpečnostného prostredia, súčasných a budúcich bezpečnostných hrozieb a výziev. Poslanie krízového scenára je vyjadrené a konkretizované v jeho ciele a odpovedá na otázku, prečo riešime konkrétny scenár – čo chceme riešiť – skúmať, aký veľký je počet premenných a zainteresovaných subjektov, aké sú ich dynamické vzťahy, ako ich integrovať do zrozumiteľného dejového celku a aké sú optimálne varianty a výstupy pre potreby krízového manažmentu.
- **Vymedzenie rozhodujúcich dimenzií a limitov krízového scenára:** Reálnosť a vedeckosť zakomponovaných a akceptovaných limitov je podmienkou na využiteľnosť, praktický a teoretický prínos, lebo spresňujú obsah a vytvárajú predpoklady na naplnenie cieľa krízového scenára. Za rozhodujúce limity a dimenzie krízového scenára považujeme: kvantitatívnu a kvalitatívnu charakteristiku krízovej situácie v deštruktívnej, časovej a priestorovej dimenzii – rozmer krízovej situácie (javu); charakteristiku bezpečnostného prostredia, vzťahy prostredia a krízovej situácie – vymedzenie pozitívnej, ako aj negatívnej dimenzie prostredia a krízovej situácie; zainteresované subjekty – sily a prostriedky krízového manažmentu, zasiahnutí a postihnutí aktéri (osoby, zvieratá, technický systém...) ich limity (možnosti, spôsobilosti...) a činnosti; skupinu doplňujúcich informácií a charakteristík spresňujúcich v lineárnom, ako aj vetvenom variante rozmer krízovej situácie – zabezpečiť konzistentnosť jeho dimenzií.

2. etapa

- **Proces tvorby východiskového variantu a modelu krízového scenára:** Na základe uvedených požiadaviek a východísk je vypracovaný východiskový variant krízového scenára tak, aby čo najlepšie odrážal východiskové požiadavky zadávateľa. Základný východiskový variant môže mať charakter rámcového krízového scenára, komplexného krízového scenára alebo môže ísť o kombinácie podľa vymedzeného cieľa a určenia poslania predmetného krízového scenára.
- **Korekcia návrhu krízového scenára:** Na základe analýzy východísk, cieľa, obsahu, typu a určenia krízového scenára sa formou expertného alebo odborného posudzovania hodnotí možnosť praktického alebo teoretického využitia scenára. Pozornosť je sústredená napríklad na rozsah zapracovaných informácií, dostupných pomocných dokumentov, čas riešiteľov krízového scenára na plnenie úloh ai. Dôraz je položený na užitočnosť, praktický alebo teoretický význam krízového scenára. Spravidla podľa stanovených požiadaviek je scenár pre jednotlivé skupiny krízových situácií jednotlivých systémov (ako spoločenský systém, technický systém ai.) upravovaný, doplňovaný a optimalizovaný.

3. etapa

- **Preverenie správnosti a opodstatnenosti návrhu krízového scenára:** Podľa typu a charakteru krízového scenára je vybraný optimálny spôsob jeho preverení, ktorý má spravidla formu praktického preverenia (napríklad: praktického experimentu, cvičenia), teoretického preverenia (napríklad: teoretického modelu, matematického modelu) alebo kombinované formy (napríklad: praktické cvičenie so simulovaným procesom nečakaných negatívnych javov a udalostí). Po teoretickom alebo praktickom preverení správnosti aplikovaného modelu krízového scenára sú pozitívne, ako aj negatívne poznatky v adekvátnom rozsahu, podľa ich významu zakomponované do krízového scenára a nadväzujúcich dokumentov – plánov, metodických usmernení, metodík činností a podobne.

4. etapa

- **Začlenenie a miesto krízového scenára v existujúcom portfóliu (katalógu krízových scenárov, katalógu typových krízových scenárov, katalógu špecifických krízových scenárov):** – Stav a vývoj bezpečnostného prostredia vyžaduje výber námetov a vypracovanie takého množstva a spektra krízových scenárov, ktoré pokrývajú všetky predpokladané krízové situácie a ich varianty. Novo vypracované krízové scenáre musia reagovať no nové procesy a deje, sily a prostriedky, byť reprezentatívne, pokrývať kľúčové charakteristiky súčasných, ako aj predpokladaných krízových situácií. Portfólio krízových scenárov by malo pokrývať celé spektrum krízových situácií, vytvárať a prezentovať väzby medzi jednotlivými scenármi a bezpečnostnou realitou, nahrádzať zastarané a nereprezentatívne scenáre novými, a tak reagovať na dynamiku rizík a kríz.

Záver

Krízové situácie sú súčasťou dynamickej a zložitej vzájomnej interakcie človeka a spoločnosti, spoločnosti a prírodného prostredia, človeka a prírodného prostredia, spoločenskej infraštruktúry a prírody at., ich existencie sú vyjadrením prírodných, ako aj spoločenských vývojových procesov a zákonov. Krízové situácie sú dôsledkom neočakávaných negatívnych udalostí, a to aktivizovaného rizika zo skupiny nevojenských a vojenských zdrojov ohrození (alebo/ako aj prírodných, antropogénnych, kombinovaných), ktoré sú charakteristické svojím neželaným vplyvom na život spoločnosti a ľudí, negatívnym pôsobením na bezpečnostné a ostatné chránené záujmy človeka a spoločnosti. Stotožňujeme sa s názorom, že... bezpečnostné riziká sú vo svojej podstate sociálne javy a procesy, resp. každé bezpečnostné riziko má svoje špecifické sociálne osobitosti, je logické, že aj krízové scenáre, ktorých cieľom je minimalizovať negatívne následky týchto rizík, resp. minimalizovať dezintegráciu určitého subjektu, musia rešpektovať uvedené skutočnosti a pri ich tvorbe je nutné zohľadňovať sociologické aspekty.²⁰ Spoločnosť si postupne vytvorila nástroj reakcie na hrozby a krízové situácie, stal sa ním v najširšej podobe práve krízový manažment vo verejnej správe. Krízové situácie sociálnych systémov a krízové situácie postihujúce sociálne systémy, ako aj človeka, majú svoje základné jedinečné charakteristiky a znaky. Práve tieto umožnili človeku a spoločnosti v priebehu svojho dejinného vývoja a získanej skúsenosti rozpoznať ich charakteristické znaky, predpokladať možný priebeh, a tak vytvárať schémy ich možného priebehu, ako aj vplyvu na ľudí a spoločnosť. Poznatky a skúsenosti o činnosti v období prevencie či priebehu krízy sa

²⁰ MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. s. 47.

postupne pretvárali na nástroj zovšeobecnenia skúseností a za adekvátneho vstupu vedeckého prístupu a výsledkov poznania nadobudli novú, vyššiu kvalitu – vznikali krízové scenáre.

V súčasnosti krízové scenáre umožňujú identifikovať hybné sily externého bezpečnostného prostredia a poukázať na možné alternatívne dôsledky ich negatívneho a deštruktívneho vplyvu na vývin zmien prírodného a sociálneho prostredia. Umožňujú na teoretickej alebo praktickej úrovni porovnávanie disponibilných síl, prostriedkov a činností spoločnosti, alebo človeka s vplyvmi krízovej situácie, pripravujú spoločnosť, ako aj človeka na optimálnu činnosť v krízových situáciách.

Na základe výsledkov bádania nami riešenej vedeckovýskumnej úlohy môžeme za poslanie krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe považovať:

- **transfer vedeckých prístupov a získaných skúseností** – je aj transfer vedeckých poznatkov teórie... do praktickej činnosti rôznych subjektov bezpečnostnej praxe je vzťahom zložitým, protirečivým, multifaktorálne podmieneným a predovšetkým vzťahom obojstranným a odráža všeobecno-filozofické rešpektovanie vzťahu teórie a praxe v konkrétnom bezpečnostnom prostredí.²¹ Získavaná bezpečnostná prax je zovšeobecnenou pozitívnou, ako aj negatívnou skúsenosťou spoločnosti a jednotlivca z reálnych ohrození a krízových situácií odovzdávaných ako poučenie a varovanie pre budúcnosť²²;
- **uplatňovanie a preverovanie vedeckých prístupov a poznatkov** – postupný prienik vedeckých prístupov do podstaty krízových javov umožnil vedecké modelovanie priebehu kríz, poznanie a orientáciu spoločnosti a človeka na reálne ohrozenia;
- **modelovanie vzniku a priebehu krízových situácií** – poznanie rozmanitosti hrozieb (prírodných, spoločenských, kombinovaných) a ich priebehu viedlo k vedeckému rozpracovaniu možných kombinácií;
- **optimalizáciu zabezpečenia obrany a ochrany chránených záujmov** – *pozornosť a obsah krízových scenárov boli vždy späté so skupinou chránených záujmov spoločnosti a jednotlivca podľa konkrétnej historickej etapy vývoja a prijatých filozofických, náboženských a ideologických hodnôt*;
- **prezentáciu výstupov monitoringu zdrojov hrozieb a kríz** – krízové scenáre odrážajú biedu a utrpenie ľudí, materiálne a nemateriálne škody v spoločnosti a sú výsledkom monitoringu zdrojov hrozieb a kríz, ako aj výstrahou pred negatívnym pôsobením kríz a ohrození;
- **že sú návodom (variantom) odozvy na krízu a ohrozenie** – krízové scenáre prezentujú variant reakcie sociálneho systému na danú krízu a ohrozenie z hľadiska historického alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti a jednotlivca ;
- **orientácia bezpečnostného systému, síl, prostriedkov a obyvateľstva na potenciálne krízové situácie** – umožňujú na teoretickej alebo praktickej úrovni porovnávanie disponibilných síl, prostriedkov spoločnosti alebo človeka s vplyvmi krízovej situácie, orientujú prípravu spoločnosti a občanov na optimálnu činnosť v krízových situáciách.

Zložitosť bezpečnostného prostredia a stupeň jeho poznania dominantne ovplyvňoval proces vznikania a kvalitu krízových scenárov. Na základe získaných skúseností a vedeckého poznania sú postupne vypracovávané základné pravidlá tvorby krízových scenárov, kde sa

²¹ BUZALKA J. *Teória bezpečnostných rizík*. s. 9.

²² Pozri: BUZALKA J. *Teória bezpečnostných rizík*. s. 7-10.

ako rozhodujúce v súčasnosti považujú atribúty ako: rámec scenára (vymedzenie obsahu a cieľa), kvantitatívne a kvalitatívne stanovenie rozhodujúcich dimenzií a limitov pre oblasť zdrojov ohrozenia – negatívnych vplyvov, sily odozvy (protireakcie) a krízového manažmentu, uplatnenie štandardizovaných požiadaviek na tvorbu, ako je akceptovanie etáp vývoja krízovej situácie a fáz rizika, ako aj štruktúry krízového scenára, preverenie správnosti a korekcia návrhu, začlenenie krízového scenára do portfólia scenárov. Zároveň rozmanitosť obsahu a cieľa, oblastí a rovín riešenia v krízových scenároch vedie k poznaniu ich podstatných a charakteristických črt a následnému vytvoreniu a využívaniu typológie krízových scenárov. Pozornosť sa venuje námetovej typológii a rozpracovaniu námetov krízových scenárov a príprave krízového manažmentu na potenciálne krízové situácie. Práve námety krízových situácií, a najmä typové krízové scenáre, sa stávajú základným východiskom systému prípravy krízového manažmentu a krízových manažérov. Zároveň sú nastoľované nové okruhy problémov krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe, napríklad:

- poznať a odhaliť príčiny krízových situácií, ich podstatné deje a ich nadväznosti, ich podiel na deštruktívnych a negatívnych javoch;
- identifikovať vývojové procesy krízových situácií a prognózovať ich výskyt v budúcnosti;
- modelovať pravdepodobné scenáre výskytu a variantov krízových situácií a zdrojov hrozieb – zmien bezpečnostného prostredia;
- modelovať a prakticky vytvárať varianty adekvátnej odozvy bezpečnostného systému a nástrojov krízového manažmentu;
- minimalizovať negatívne vplyvy budúcich krízových situácií rastom pripravenosti na adekvátnu odozvu a reakciu na neurčitý vývoj a nejasnosť budúceho bezpečnostného prostredia;
- optimalizovať štruktúru, sily a prostriedky krízového manažmentu vo verejnej správe;
- optimalizovať činnosti síl a prostriedkov krízového manažmentu vo verejnej správe v jednotlivých fázach vývoja krízy atď.

Literatúra

BLAŽEK V. Základná charakteristika procesu vzniku, miesta a poslania krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe. In *Zborník príspevkov zo 6. Medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia*. Košice: VŠBM v Košiciach, 2012, s.39-46, ISBN 978-80-89282-82-1. EAN 9788089282821.

BLAŽEK V. Metodológia tvorby typových krízových scenárov a príprava krízových pracovníkov. In *Zborník príspevkov z 7. Medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia*. Košice: VŠBM v Košiciach, 2013, CD, s. 12-25, ISBN 978-80-89282-88-3. EAN 9788089282883.

BLAŽEK V. Krízové scenáre vo verejnej správe. In *Sborník abstraktů mezinárodní konference Bezpečnostní management a společnost*, pořádané 22. – 23. 5. 2011 v Brně, CD nosič s. 52-65. ISBN 978-80-7231-790-5.

BLAŽEK V., KELEMEN M. NEČAS P. a kol. *Krízové scenáre*. Bratislava: Akadémia PZ, 2012, 178 s. ISBN 978-80-8054-538-3.

BLAŽEK V. a kol. medzinárodná vedeckovýskumná úloha „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov – krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole

manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“, Akadémia PZ, Bratislava 2013. 77 s. Výsk 190.

BUZALKA J. *Vybrané otázky teórie krízového manažmentu a civilná ochrana*. Bratislava: Akadémia PZ, 2001. s. 58, 59. ISBN 80-8054-165-5.

BUZALKA J. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Bratislava: Akadémia PZ, 2008. 298 s. ISBN 978-80-8054-451-5.

BUZALKA J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava, Akadémia PZ, 2013. 168 s. ISBN 978-80-8054-547-5.

BUZALKA J., BLAŽEK V., DWORZECKI J., URBANEK A. a kol. *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. Bratislava 2014, Akadémia PZ. 231 s. ISBN 978-80-8054-588-8.

DUDOR, L. Možnosti inkorporácie vybraných právnych inštitútov z verejnej správy Českej republiky do právneho poriadku Slovenskej republiky. In *Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách Európskej únie* : Zborník. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. - s. 52-61. ISBN 978-80-8054-535-2.

DUDOR, L., RAUČINOVÁ, P. Vláda SR a jej funkcie pri usmerňovaní výkonu verejnej správy. In *Slovensko v Európskej únii. Zborník z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 30. septembra 2009 v Bratislave*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 144 - 153. -978-80-8054-477-5.

KELEMEN M., BLAŽEK V. Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. Liptovský Mikuláš: AOS M. R. Štefánika, 2011, 268 s. ISBN 978- 80-8040-423-9.

MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. Bratislava 2014, Akadémia PZ. 231 s. ISBN 978-80-8054-588-8.

HAŠANOVÁ, J., DUDOR, L. *Základy správneho práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 431 s. ISBN 978-80-7380-455-8.

NEČAS P., IVANČÍK R. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. L. Mikuláš, AOS, 2011, 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.

NOVÁKOVÁ I., BINDEROVÁ M. *Štandardizácie jazykového vzdelávania pre príslušníkov služby hraničnej polície v Európskej únii*, Bratislava 2013, 175 s. ISBN 978-80-8054-571-0.

PROCHÁZKOVÁ D. *Řízení společnosti - základní údaje*. Praha, PAČR, 2007, ISBN 978-80-7251 260-7. s. 16-17.

PPROCHÁZKOVÁ D. *Strategie řízení bezpečnosti a udržitelného rozvoje území*. Praha, PAČR, 2007, ISBN 978-80-7251-243-0.

Zákon NR SR č. 227/2002 Z. z. ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane v doplnenom znení.

Key words: Public administration, crisis situation, sources of threat, crisis scenarios, the importance of crisis scenarios, framework crisis scenario, the type crisis scenario, complex crisis scenario, specific crisis scenario, the catalogue of crisis scenarios, the structure of a crisis scenario, the design stages of crisis scenarios.

Summary

The authors presents to the professional and academic public results of their research in the field of assumptions and methodologies of crisis scenarios creation in public administration in the context of the international research output: "Metodology of Creation Type Crisis Scenarios to Prepare Students – Security Managers at The Academy of the Police Force in Bratislava, The Academy of Armed Forces of General M.R. Stefanik in Liptovský Mikuláš, University of Security Management in Košice, Pomeranian Academy Slupsk and the College of Management, Marketing and Foreign Languages in Katowice ".

The project is designed so that the team of authors developed and contributed to the development of theoretical background of crisis scenarios in public administration with an emphasis on non-military and military type crisis scenarios and devising basic contours of Methodology of Creation Type Crisis Scenarios; analyzed the place and status of usage of crisis scenarios in the system of preparation of students at selected universities and optimize the use of crisis scenarios in students preparation - emergency managers at these higher education institutions; developed a model of students preparation - emergency managers for non-military and military type crisis scenarios and optimize the system contributed to the planning and development of computer aided simulation exercise in simulation center.

Performed international research output responding to the fact that in the theory and practice of crisis management in the public, we encounter more with problem of crisis scenarios, and so grows the need and importance of development of parts of the methodology and assumptions of their creation, as a scientific justification process of cognition sources of threats and their potential development trends, reactions of social systems and components, social structures when using standardized, as well as specific scientific procedures, methods and techniques, but mainly the process of creation crisis scenarios in public administration and transfer to different areas of activity and practicality of society. Refine requires also the field of methodology to creation crisis scenarios, which can be in the starting - general version defined as a set of procedures and the use of techniques to acquiring knowledge necessary data and information about a particular type of crisis scenario and its practical use. On scientific basis conceived crisis scenarios include in particular causes affecting the formation and progress of the crisis, the possible negative consequences for the human life and health, social infrastructure and the environment, but especially reactions, active response and the parts of the security system on formation and escalation of threats and crisis situations. Implemented primary analysis of the area concerned stakeholder group of experts suggests that this area is desirable, deeper and broader knowledge. That is why the members of the team were focused on the partial areas of complex issue - the Methodology for crisis scenarios in public administration.

The submitted study focused on the analysis of assumptions crisis scenarios in the public sector, defining its nature and mission and the characteristics of its basic concepts (such as: public administration, emergency situation, sources of danger, crisis scenarios, the importance of crisis scenarios, framework crisis scenario, type of crisis scenario, complex crisis scenarios, specific crisis scenario, catalogue of crisis scenarios, the structure of a crisis scenario, phase formation of crisis scenarios), summarizes the importance of crisis scenarios for the present. The authors present the basic structure of crisis scenarios for the needs of public administration and education of the involved universities, as well as the phase formation of crisis scenarios.

Study suggests basic theoretical approaches and results addressing the research output, especially in the first part of the defined objective: "to indicate and clarify the theoretical basis of the formation of crisis scenarios, methodology creation of crisis scenarios in public administration with an emphasis of its use for preparing students for interested universities." They believe that the presentation of results and applied approaches will present international

research output produces creative discussion on substantive issues outlined and will assist in finding answers to many unanswered and unsolved questions. The implementation team has an opinion that this broad professional and scientific debate shows the need for a deeper dealing with the substantive issues in a wide range of security personnel in public administration and their further elaboration.

*doc. Vladimír Blažek, CSc.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a krízového
manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: vladimir.blazek@minv.sk*

*doc. Jacek Dworzecki, PhD.
Inštitut spoločenských vied
Fakulta verejnej správy
Vysoká škola polície v Szczytne
Marszałka Józefa Piłsudskiego 111
12 100 Szczytno
Polsko
e-mail: jacekdworzecki@o2.pl*

Recenzenti: prof. Ing. Miroslav Kelemen, PhD., doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.